

Tófalvy Tamás

Internetek, történetek

A magyar internet történetei elé

A 2004-es amerikai elnökválasztás egyik vitájában, amelyet a missouri St. Louisban rendeztek meg, valaki a közönségből azt kérdezte George W. Bushtól, hogy mégis hogyan tervezi sorkötelezettség bevezetése nélkül fenntartani az Egyesült Államok globális katonai jelenlétét. Az elnök határozottan azt válaszolta, hogy „nem lesz sorozás, és kész”, még akkor sem, ha „erről pletykálnak, az... interneteken” (TCPD 2004). Bár a fiatalabbik Bush már korábban is használta az „internetek” kifejezést, ez a megnyilatkozás indította be igazán a szó popkulturális karrierjét: másnap, 2004. október 9-én este már szerepelt a *Saturday Night Live* paródiájában, majd az azt követő reggelen a CNN-en is látható volt a műsor, és innen már nem volt megállás. Az elkövetkező bő másfél évtizedben az eredetileg is hibásként elkönyvelt kifejezés (*internets*) és szándékoltan tovább rontott verziói (*internetz*, illetve *teh internet*, *interwebs*, *interwebz* és ezek tetszőleges kombinációi, mint például a *teh interwebz*) beszivárogtak a mindennapi *nyelvekbe*, így a magyar nyelvbe is. A *444.hu* egyik címkéjével, az „internetek”-kel jellemzően a furcsa online jelenségeket tárgyaló cikkek alján találkozhatunk, ahogy az egyik, Teamsen záróvizsgázó tanítványom is ezzel a címmel írta meg élményeit: „A záróvizsga helyszíne: Microsoft Teams – Lediplomáztam az interneteken” (Fehér 2020).

Az eredetileg tévedésből és/vagy a digitális technológiákban való járatlanságból született kifejezés terjedésével természetszerűleg együtt jár a használat megváltozása is. A technológiai szakértelmükre büszke beszélők egymás között ironikusan vagy szarkasztikusan újrahasznosítják az eredeti kontextusban nyilvánvalóan kínosként és esetlenként minősített fordulatot, az összekacsintással is hangsúlyozva bennfentességüket és távolságtartásukat a régi vágású, „lemaradók” csoportjaitól. Hasonló jelenséget lehetett megfigyelni a magyar miniszterelnök, Orbán Viktor elhíresült „Hahó, fészükösök!” beköszönését (Herczeg 2014) követően is: a feltehetően fiatalosnak és mainak szánt köszöntés az internetet napi szinten használó fiatalok körében inkább avított és porosnak hatott – valószínűleg részben ennek köszönhetően épült be a szófordulat a mindennapi, ironikus online nyelvhasználatba.

A popkulturális diskurzus és az internet e találkozásának ironikus sajátossága, hogy ha nem is szándékoltan, de ráirányítja a figyelmet az online média egy fontos társa-

dalmi vonatkozására. Arra, hogy bár fizikailag talán tényleg egyetlen internet létezik (a „csövek rendszere”, hogy egy másik klasszikust [Dashevsky 2014] idézzek), de társas és kulturális értelemben számtalan párhuzamos internet, internetek léteznek egymás mellett. Van internete a fiataloknak és az időseknek, a korai befogadóknak és a későbbi becsatlakozóknak, a fehéreknek és a feketéknek, az eltérő szexuális kisebbségekhez és többség(ek)hez vagy az alacsony és magas társadalmi osztályokhoz tartozóknak, a különböző földrajzi régióknak és történelmi korszakoknak, a törvényeket követőknek és az azokat megkerülőknak. Még ha egyes számban is elfogadott jelenleg az internet megnevezése, sokféle, párhuzamosan egymás mellett létező változata, kultúrája van. Az internet jelentései, értékei és különféle történetei pedig ezeknek a halmazoknak a színes és mozgásban lévő metszeteiben jönnek létre.

Ez a kötet többek között erre a sokféleségre kíván reflektálni, három, részben átfedő szempontból. Egyfelől fontos tudatosítani, hogy a magyar internet történeteinek feltárás kísérletei során nem célravezető egyetlen nagy történetről, történelemről beszélni – ezt jelzi a kötet címében szereplő másik többes szám. A gondolat, hogy a „nagy narratívák” által sugallott ismeretelméleti bizonyosság minimum megkérdőjelezhető, természetesen nem újkeletű. A történetírásban már lassan több mint fél évszázada széles körben elterjedtek azok a megközelítések – a mikrohistóriától kezdve a mindennapok történelmén, a relativista irányzatokon és a történelmi antropológián át a narratív szemléletekig és a történelmi emlékezet kutatásáig –, amelyek túllépve a nagy elbeszélések megalkotásának jellemzően ideologikus, hatalmi igényén inkább a történelem megélésének megannyi lehetséges módjára, illetve azok nyomainak feltárására és értelmezésére koncentrálnak. Ha szigorú, tudományági értelemben nem feltétlen sorolhatók is be a kötet tanulmányai a fenti módszertani megközelítést alkalmazó szövegek közé, a kötet egészének szemlélete mégis ezt a fajta sokszínűséget képviseli – több esetben kimondottan azért, hogy személyes nézőpontok archeológiai elemzését végzik el vagy adnak erre lehetőséget.

Másfelől a kötet tanulmányai a magyar nyelvű internet számos különböző vonatkozásával foglalkoznak. Szólnak fejezetek többek között az internetet megelőző digitális világról és a hozzá vezető technológiai és szemléletbeli utakról, az internethez kapcsolódó közpolitikákról, az archívumok és az archiválás szerepéről több kontextusban; az internet és a popkultúra megannyi kapcsolódási lehetőségei közül többek között zenéről, fociról és mémekről, és a magyarországi, valamint erdélyi magyar tartalomszolgáltatás, újságírás alakulástörténetéről is.

Harmadrészt pedig a tanulmányok tematikus sokfélesége módszertani sokszínűséget hoz magával. A digitális média története angolszász nyelvterületen is születőben, alakulóban lévő kutatási irány, amely nem kötődik meghatározott módszertani hagyományhoz. A vizsgálat tárgya – az internet, a digitális média, az online világ – mint társadalmi

jelenség maga is alig több mint három évtizede van jelen az életünkben, ennek megfelelően történeti kutatása még kisebb időtartamot ölel át. A módszertani sokszínűség oka másfelől viszont strukturális (ezért nincs is értelme azt feltételeznünk, hogy valamiféle átmeneti hiányossággal lenne dolgunk, amely idővel majd megszűnik): azért létezik annyiféle párhuzamos tudományos és szakmai megközelítés, mert világszerte és itthon is sokféle háttérrel rendelkező kutatók kezdtek el foglalkozni az internet történetével. E kötet szerzői között is akad kommunikáció- és médiakutató, szociológus, irodalmár, közgazdász és művészettörténész, és mindannyian a saját hagyományuk felől tekintenek az internet történetének számukra érdekes értelmezési tartományára. A kutatások saját szaktudományos hagyományukba illeszkedve, egyszersmind a vizsgált tárgyon keresztül számos más tudományterülettel érintkezve járulnak hozzá egy valamikori *studies*-jellegű, intézményesült internettörténeti megközelítés kialakulásához.

Nemcsak az előszó elején megidézett politikusok, hanem az internet történetének kutatói is kénytelenek szembesülni az online popkultúra sajátos működésével, valamint az internettel kapcsolatos változatos értékítéletekkel és a technológiai jelenségek által előhívott érzelmekkel – és ha szerencsések, ezek a tapasztalatok is az adatgyűjtés részévé válhatnak. Amikor egy évtizeddel ezelőtt nyomtatott formában jelent meg egy írásom az internet valamely kulturális vonatkozásáról, sokszor kaptam kedvesen piszkálódó kommenteket (kortárs) ismerőseimtől, hogy milyen ironikus is egy lapba vagy könyvbe írni az internetről. E reakciók mögött részben az a meggyőződés állhatott, hogy az akkor rendszeresen internetet használók egyszerűen menőnek tartották a tevékenységüket, a nyomtatott könyvet pedig a porosság és idejétmúltság szimbólumának tekintették. Tíz év elteltével sok minden megváltozott. Ma már menők és nem menők egyaránt használnak internetet a nyugati világban, a könyv formátuma éppen legújabb kulturális divatját éli; közben pedig mindannyian rácsodálkozhattunk az interneten tárolt információk meglepő törékenységére, ahogy arra is, hogy az egyik médium nem feltétlenül váltja le véglegesen és kizárólagosan a másikat.

Mindezek fényében bátran és szeretettel ajánlom az Olvasó figyelmébe ezt a kötetet az internet történetéről – abban a reményben, hogy akik a közelebbi és a távolabbi jövőben belelapoznak, egyaránt élvezni tudják majd a tartalmát, akár zizegő papírlapokon, akár különféle képernyőkön teszik ezt meg.

Köszönetnyilvánítás

Az írás – ahogyan e kötet szerkesztési munkálatai is – a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásának köszönhetően valósulhatott meg. E könyv nem jöhetett volna létre, ha a *Kultúra a digitális forradalom idején* konferenciasorozat szervezői, Bárány Tibor,

Hamp Gábor és Hermann Veronika nem fogadják be és támogatják, illetve segítik áldozatos munkájukkal a könyv közvetlen előzményét, *A magyar internet története* című konferenciát. Ezúton is köszönöm nélkülözhetetlen segítségüket.

Hivatkozások

Dashevsky, E. (2014) A Remembrance and Defense of Ted Stevens' 'Series of Tubes'. *PC-Mag*, június 5., <https://www.pcmag.com/news/a-remembrance-and-defense-of-ted-stevens-series-of-tubes>

Fehér N. (2020) „A záróvizsga helyszíne: Microsoft Teams” – Lediplomáztam az interneteken. *Saját láb* blog, június 28., https://sajatlab.blog.hu/2020/06/28/a_zarovizsga_helyszine_microsoft_teams_lediplomaztam_az_interneteken

Herczeg M. (2014) Orbán: Hahó, fészbukosok! *444.hu*, január 9., <https://444.hu/2014/01/09/orban-haho-feszbukosok>

The Commission on Presidential Debates (2004) The Second Bush–Kerry Presidential Debate. October 8., 2004, Debate Transcript, <https://www.debates.org/voter-education/debate-transcripts/october-8-2004-debate-transcript/>